

Işık Kansu
Çocukluğa Yolculuk

Toprak Kovgunu Kamanlı: Kemal Ateş

Anı dolabından çıkarıp tozunu silkelediği ilk olay bir kavga galiba. Güneş, yeni ovmuş gözlerini daha. Alaca karanlıkta babası iç çamaşırları içinde sandığa eğilmiş tabancaya sarılıyor. Tabancayı bırakıyor, bıçağı alıyor. Meğer, dedesi ile kavga edermiş. Bağırış, çağırış gırla. Anne dede Necip de pehlivan kılıklı, boylu boslu bir adam. Eh, serde eşkiyalık da var. Kurtuluş döneminde çetecilik yapmış. Kaman-Keskin civarında o yıllarda ün salan Hamitli Rıza Bey'in çetesinden. Kurtuluş Savaşı sonrasında da bir süre dağlarda dolaşmış. Jandarmalar peşine düşmüş, yakalamışlar, tam kurşuna dizecekler, af çıkmış, kurtulmuş. Babanın tabancayla, bıçakla kovalamak istediği dede böyle bir adam. Ya sebep?

Necip Dede, eşkiya olduğu kadar çapkın da. Anneanne Nazile'nin geçmişte güzelliği için türküler yakılmışsa da, ona kuma üstüne kuma getirmekten yüksünmüyor. Hani neredeyse sürekli evleniyor. Altı kadın almasına gerekçe de bulunmuş. Üç çocuğu olmuş, üçü de kız. Her evlenişinde kız istemeye giden dünürçüler arasına, kız tarafını ikna etmek kolaylansın diye olsa gerek, ilk eşi ile en büyük kızı Naciye'yi de mutlaka koyuyor. Gitmek istememek ne kelime, yeri göğü inletiyor:

— Benim erkek çocuk sahibi olmamı istemiyorsunuz tabii...

Her yeni evlilik, yeni bir toprak yitimi demek. Başlık parası için tarlalar, bağlar, bahçeler elden gidiyor. Kavga da o yüzden. Necip Dede, öz anneannenin ilk kocasından kalan bağını satmaya kalkmış, evlendikçe toprak azalıyor ya, sıra onlara gelmiş. Kızı Naciye olmaz demiş, anneanne desen isyan etmiş, baba da o yüzden tabancayı bırakıp bıçağı alıyor, bıçağı savurup tabancayı kavırıyor.

Üç yaş çocuğunun bilincinde derin bir iz bırakan bu kavganın öte yanındaki Necip Dede'nin tersine, baba dede Mehmet'in görüntüsü daha farklı. Sevecendi, birbirleriyle yaşıt ikinci

karısından olan oğlu Cafer ile torununu kucağına alır, hoş sohbet ederdi en azından... Kamanlılar ya, torununa da “Kamanlı” adını uygun görmüştü. Savcılı Ebeyit Köyü'nde muhtarlık etmişti, bu yüzden Mehmet Ağa derlerdi ona. İki katlı, köy konağına benzer evinde oturlardı önceleri. Mehmet Ağa, ikinci karısı Nutkiye'yi alınca, oğlu ile gelini arasında anlaşmazlık çıkmış, ayrı ev açmışlardı köyde.

Baba Sait, kısa boylu, ufak tefek, yoksulluğu kavrukluğunda demleyen, ama çalışkan bir köylüydü. Küçük bir toprak parçasını ekip biçmenin dışında çerçilik de yapardı. Kır eşek, boz eşek üzerinde tavuk alıp satar, yaş üzüm götürürdü Kızılırmak ötesindeki Kürt köyelerine, buğday alırdı karşılığında. Bir tür değiş tokuş ekonomisi anlayacağımız. Sonraları bir küçük bakkal dükkânı açtı köyde. Kahvecilik yaptı, lokumuna, leblebisine iskambil oynanan.

Anneanneninin yazları göçtükleri bağı -hani dedenin satmaya kalktığı bağ var ya, işte orası- olmasaydı yoksulluk katlanılmaz olurdu herhalde. Hiç olmazsa süt, yoğurt, yumurta, üzüm demekti o alçakgönüllü bağ.

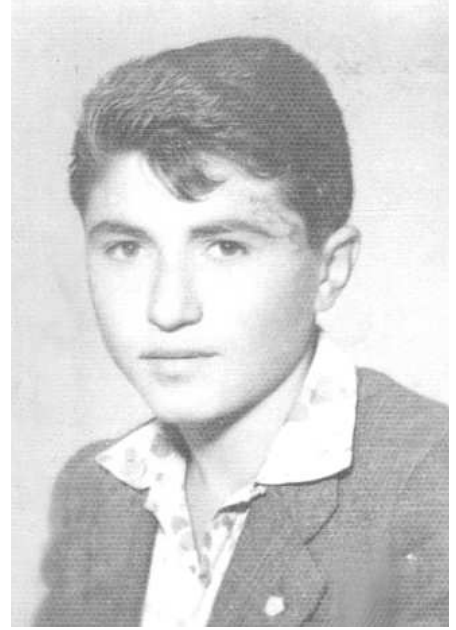
Aklı onu yanıltmıyorsa, 1955 yazıydı. Babası, bir iki tarla ekmişti ortakçı olarak. Boş torbalarla, çuvalarla döndüler ürün vermemiş tarlalardan. Anne Naciye ile baba Sait dert yanar oldular:

“Toprak yetmiyor, biz doymayacağız.”

Çaresizlik, gerilimin hasadını yapar. O günlerdeydi o iç bunaltan kavga. Baba, tarladan dönmüştü elinde tırpan. Anne eşiği birine vermiş, baba tarladan yayan dönmüş. Yorgunluk da, eşek de bahane; havada savruldukça parlayan tırpan, annenin çığlıkları, babanın söven ağzı... Tırpanın sapı iki metreydi, vurunca annenin beline, yarıya bölündü. Bir ikinci, üçüncü, dördüncü... Küçülüyordu odun, yetmiş santimden elli santime doğru... Baba bırakmıyor, anne kaçıyor köye doğru, “Yandım anam” diye ağlaya ağlaya. Peşlerinde üç çocuk. Biri daha emekliyor. Abdurrahman'ın ağabeyi ne yapsın? Annesinin peşinden mi gitsin, kardeşin göz pınarlarında mı yıkansın? Ne yapsın, ne? O gün iç denizinde vurgun yemişti çocuk...

Bağbaşı Köyü'ndeki uzak akrabadan gelen haber, ailenin çıkmaz sokağına doğru esen ılık yeldi. İş bulunmuştu babaya. Ankara'da, Ulus'ta, heykelin hemen yanında Cihan Palas'ta çamaşırhane işçiliği...

Kamanlı çocuğun babası gurbete çıkmıştı. Yalnızlık yıkılmıştı üstüne ufuksuz bozkırda. Üç-beş kuzunun ardında çobandı şimdi. Hiç konuşmazdı ki kuzular, koyunlar. Bani konuşurdu tek onunla. O da çobandı, köyden arkadaşı Bani. Ne güzel masallar anlatırdı, dağdan

taştan gelirdi kahramanları, düşten ırmakları çağlatır, Anka kuşlarını kondururdu başına. Bani'nin kuzularını toplardı her masal sonunda, armağan niyetine.

Kuzu peşindeydi yine, buğulanan toprağın ötesindeki adamı gördüğünde. Yaklaştı yaklaştı, babasıydı. O kavruk adam gitmiş, kazan dairesinde çalışmaktan apak olmuştu. Hafif de göbeklenmişti. Kucağını açtı, kucakladı. Cebini açtı, cebi para doluydu. Yine ayrılırken muştuladı:

— Az kaldı sizi de alacağım yanına.

Ankara! Kocaman, adam boyu camları varmış

Ankara'nın. Asfaltı da varmış, yaaa!

Okulların bitmesine iki-üç ay kala babası, annesini, kardeşini alıp gitti. Onun okulu var, babaannesinin, cebine iğde, kuru üzüm dolduran, ilk kocasını eşkiyaların vurduğu Ayşe Ebesinin yanında kaldı. İlkokul 4 bitsin hele bir, sonra Ankara. Hem köy öğretmeni Rasim Hoca ne diyor? Babasının kulağına kar suyu, “Çok zeki bu çocuk” diyor, “Mutlak okutmalısınız bu çocuğu” diyor.

Fandi halaya teslim ettiler onu, hoplaya zıplaya giden otobüse bindirdiler. Garajda indiler, dolmuşa bindiler, Abidinpaşa'ya vardılar. Geçtiler Balkiraz bağları arasından. Şişkindere de demişler, bakmışlar sevimsiz bir ad bu, Akdere'de karar kılmışlar. Akdere'ye girdiler Fandi Halayla. Tek tük kondular, yeni beyaza boyanmışlar belli, bunlardan biri de onlarınki.

15-20 gün geçti geçmedi, Kamanlı çocuğa iş bulundu: Kente yaslanmış İmrahor köyündeki sütçünün ineklerine çobanlık. Sözüm ona kente geldi. Ahırdan bozma bir yerde yatıp kalıyor, yine kırlarda yalnızlıkla baş başa. Düşündü:

— Çoban olacaktım da niye şehre geldim? On yaşındaki bir çocuğa, bu dağ başı ne öğretebilir?

Kaçtı geldi eve:

— Gitmeyeceğim ben oraya, çobanlık yapmayacağım.

Kabul etti anne-baba, ama eve para gerek, ailecek geçinmek gerek. Bahçelievler 27. sokakta hısım Bekir Ağabeyin manav dükkânına teslim edildi, çıraktır diye. Oradaki işi sevdi. Yürüyor Akdere'den Bahçelievler'e yürümesine de, hiç olmazsa kenti gözlüyor. Boynuzlu otobüs derler, trolleybüse biniyor kimi kez. Hem “gümpür”e patates, “kırmızı”ya da domates dendliğini öğreniyor. Kesekâğıdını diz üstünde patlatıp içine Ayşekadın fasulyesini doldururken bol bahşiş bırakanlarla, CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek ile, eski Ankara Belediye Başkanı Salih

Sezai Erkut ile, milletvekilleri, genel müdürler ile, ülkeyi yönetenlerle tanışıyor. Bekir Ağabeyin de gönlü bol, yiyecek meyve desen gani... Manav deneyimi ilkokul 5. sınıfta da işi yaramıştı hani. Abidinpaşa İlkokulu'ndaki öğretmeni Semahat Özel terazi getirmişti sınıfa, yanında gramlar, dirhemler. Elmaları tartıyordu da bir türlü gramlar denk gelmiyordu kefelere. El kaldırdı, “Örtmenim” dedi, “Örtmenim, ben yaparım.” Eli yatkın ya, elmaların bulunduğu tarafa da gramları koydu, hoooppp terazinin horoz gagaları eşitleniverince pek şaşırıldı öğretmeni, “Aferin” dedi; gönendirdi.

Manavdaki yaşantının kendisine bir şeyler katacağı kanısında olduğuna, birikmiş harçlıklarının da evin bütçesine bir tutam tuz kattığına göre on bir yaşındaki cılız çocuğun işleri tükürüyordu galiba.

Üç-dört yaz çalıştı manavda. Sonra gazete sattı. Gençlik Parkı'nın karşısındaydı *Hergün* gazetesi, akşamları yayımlanırdı. Karton matrisin arasına koyardı gazeteleri, çapraz fişeklik gibiydi deriden askısı... Dolaşırdı kahve kahve, kalabalık durakları arşınlardı, Ulus Meydanı'nda iş çıkışı bağırırsan iyi giderdi gazete. Gece eve geliş 10'u, 11'i bulurdu.

İlkokulu bitirdiği yıl, babası komşu Ali Asil'e dedi ki, “Bizim oğlanı bir sına bakalım, okur mu okumaz mı bundan sonra... Okumayacaksa, boşu boşuna masrafa girmeye değmez...”

Ali Ağabey matematikten sordu. Biri ışık hızıyla ilgili bir problemdi. Neredeyse ışık hızıyla yaptı, doğrudu. Sütçünün kazancıydı ikinci soru. Onu da yaptı.

Babası yetinmedi, çalıştığı oteldeki kâtime de danıştı. Ne de olsa Fransızca biliyor ya. Onun sınavından da geçti. Kâtip, “Sait” dedi, “Okur bu çocuk, zeki.”

Garantiye alınmıştı okuyacağı... O sonbahar, babası Kurtuluş Ortaokulu'na yazdırdı onu. Dönüşte Perşembe pazarından geçiyorlardı. Olgun bir kavun aldı babası, çakısını çıkardı, kesti, afiyetle yediler. Çok büyük bir iş başarmışlardı, kutlanmalıydı...

Meğer o yıl Kurtuluş Lisesi'ne fazla öğrenci alınmış, kayıt yaptıranların bir bölümünü Atatürk Lisesi'ne gönderdiler. Kamanlı Ateş de onların içinde.

O yıllarda kulaktan kulağa fısıldanıyor, “Atatürk Lisesi çok kazıkmiş. Başbakan Adnan Menderes'in oğlunu bile sınıfta bırakmışlar” diye. Atatürk Lisesi'nin orta kısmından kimleri anımsıyor ki şimdi? Sonraları Fenerbahçe futbol takımının kaptanlığını üstlenecek olan Ziya Şengül Atatürk Lisesi'nin ön bahçesinde top koşturamaz mıydı? Genç yaşta yitirdiğimiz Erkan Yücel, ortaokul ikinci sınıfta okulda oynadığı bir oyunda “Şaban” tiplemesi ile ortalığı kırıp

geçirmemiş miydi? Yine, tiyatrocusu olacak Alev Sezer radyo çocuk saatinden tanıdık bir ses değil miydi? Osmanlı tarihinin derinliklerine inen Prof. Dr. İlber Ortaylı o yaşta etrafını çevirenlerle uzun uzun söyleşilere girmez miydi? Sonradan Dev-Genç Başkanı olacak Atilla Sarp, öğretmenleri pek güzel taklit etmez miydi?

Bir de Türkçe öğretmeni Salih Kayral'ı, lisedeki edebiyat öğretmeni Muzaffer Gürses'i anımsıyor. Okumayı, yazmayı sevdiren öğretmenleri...

Akdere'den, "adresi olmayan" o kondudan Atatürk Lisesi'ne her gün yayan gidip geliyor. Adresi bilinmemek... Cadde yok, sokak yok, kapı numarası bile yok. Ne sıkıntı çekerdi bilir misiniz adresi sorulduğunda. Adressizlik belki de bir dönüm noktasıydı onun için. Geleceğini belirleyen, "Bugün yazıyorsam, kitaplarım varsa eğer, sağlam adresim olsun diyedir belki de" dedirten bir olgu bu...

Bir çocuğun evi ile okulu arasındaki mesafe ne denli uzaksa, o çocuk için o denli tuzak vardır, ona göre. Hele cebinde babasının verdiği yirmi beş kuruşla öğlenlerini helva-peynir-ekmekle geçtiyorsa, her gün 1.5 saatini yollarda geçiriyorsa o çocuk...

O yıl, 1960'tu galiba, babası işten atıldı. Eterdi beter oldu. Harçlık veremiyordu, kalem parası diyorsun, vermiyor, nazlanıyordu. Evde tat tuz kalmamıştı. Elde birikmiş üç-beş kuruş da gitmişti. 7-8 ay sürdü bu karabasan. Sonunda babası, oturdukları kondunun bir duvarını yıktı, bakkal dükkânı yaptı.

İşte o yıl Gaziantep'ten gelmiş Yaşar ile tanışmıştı. Okula gidiş gelişte can yoldaşı gerek. Kahveye takılmaklar, langırt oynamalar, bisiklete binmeler Lise 1'de başladı Yaşarla birlikte. (O Yaşar ki, işi ilerletip yıllar yıllar sonra Tansu Çiller'in seçim otobüsünde esrar yakalattı.)

Hacettepe'nin hemen altına açarlardı tezgâhlarını üçkâğıtçılar. Saf köylüler, garibanlar kerizlenir, üçkâğıda uyananlar burunlarına yerlerdi yumruğu. Tam seyirlik yani. Çayır pazarına çadır kurulmuş, "kesik baş" oturtulmuştu çadırın tam göbeğine. Yirmi beş kuruşa kıyanlar kaç yaşında öleceklerini öğreniyorlardı kesik baştan. Tam elli kuruş harcamıştı, kesik başın uydurduğunu anlamak için. Masanın üstünde gözleri fıldır fıldır baş; birinde elli yedi, birinde de altmış dört yaşında bu dünyadan göceceğini fısıldamıştı çünkü. Yakın geleceği hiç sormamıştı oysa kesik başa, belki bilirdi o yıl ya da bir sonraki yıl başına gelecekleri... O yıl iki dersten bütünlemeye kaldı. Birini verse geçecek, olmadı, sınıfta kaldı, evden de gizledi başarısızlığını. Eh adres de yok, kimse bildiremez ailesine durumu. İdare edecek...

Lise 1. sınıftaki ikinci yıl... Alınganlık çöktü üzerine. Yine kahvelerde remi oynuyor, yine haylazlık. Devamsızlığını yirmi dokuz gün biliyordu, otuz bir gün olmuş. Durumunu

öğretmenler kurulda tartışmış, yapacak bir şey yok, on üç dersten belge alacak. Tarih öğretmeni Hidayet Bey ne demişti okul bahçesinde ona?

— Oğlum, sen bu duruma düşecek çocuk muydun?

Tek çıkış yolu, akşam lisesine kaydolmak. Orası belgeli öğrencileri alıyor, ama onun için de bir dilekçe gerek. Dilekçe için de bir veli...

Veli kim? Baba elbette. Baba döverdi, kötü de döverdi ha. Nasıl söyleyecek, iki yıl üst üste kaldığını, belge aldığını? Çöreklenirse bir yalan insanın içinde, tıslarsa sinsi sinsi, yılan olur sokar benliği, zehirler, bunaltır...

Babası, kuşkucu. Aklına esmiş, bakkal dükkânının para çekmecesinden kendine harçlık ayırıyor mu diye ceplerini karıştırmış bir gün. Belgeyi bulmuş, getirmiş atmış oğlunun önüne; söylenmiş, söylenmiş, söylenmiş... Gitmiş okula, yöneticilere ağlamış, yalvarmış, "Ben bu çocuğu okutmak için neler yaptım bir bilerseniz" diye... "Akşam lisesi var, belgelileri alıyoruz" demişler. Yazdırmış oğlunu akşam lisesine.

Akşam lisesinde sınıf arkadaşları, evli, çoluk çocuk sahibi insanlardı. Belinde tabancayla gelen polisler, astsubaylardı. Yaşama dair derslerle dolu bir ayrı okuldu akşam lisesi... Mahalledeki milli güreşçi Fahrettin Çankaya'ya özenerek güreşe başladı. İlk öykü denemelerini yazını başını almış sınıf arkadaşlarına okudu.

Neden öykü? Bir rastlantı belki de. Sabahları babasının bakkal dükkânında çalışıyordu. Hurdacıdan alınmış eski kâğıtları, kitapları külâh yapıp içlerine leblebi doldururlardı çoğu kez. Tam külâh yapacak bir kitap sayfasını, dikkatini çekti bir tümce. Okudu, yuttu hatta. Sayfanın üstüne baktı, Aziz Nesin yazıyordu. Arkasını çevirdi:

"Deliler Boşandı."

Gitti buldu o kitabın tamamını. Okuma serüveni başlamıştı. Kompozisyon dersine Muzaffer Gürses'in girmesi de bir şans hani. Elinde kitaplar derse giriyor, Yaşar Kemal'den okuyor, Mahmut Makal'dan, Haldun Taner'den okuyor, Bizim Köy'den çıkıp Şişhane'ye yağmur yağırdıyordu...

Muzaffer Öğretmenin çoğalttığı düş gücüyle okudu Refik Halit Karay'ın *Memleket Hikâyeleri*'ni ve karar verdi:

"Kimse gecekonduları anlatmıyor, ben yazacağım gecekonduyu."

O yıllarda Erdal Öz'ün Büyük Sinema'nın içindeki Sergi Kitabevi edebiyat düşünlerine soluk veren yerlerden biriydi. Orhan Kemal'in imza günü, kitabını aldı, imzalatacak. Adınız? Kamanlı Ateş... Orhan Kemal anlamadı. Bir kez daha sordu. Yanıt, Kamanlı Ateş. Yine anlamadı. O gün karar verdi, adını değiştirmeye. Mahkemeye başvurdu, arkadaşı Fehmi Çelebi ile şir düşünüyü Erol Yıldırım da tanık oldular, yeni adını aldı: Kemal Ateş.

O zamanlar nereden bilsin, yıllar sonra, 1995'te Kemal Ateş adıyla Orhan Kemal yarışmasında ödül alacağımı?

Gecekonduların öyküsünü yazma hevesi, gözlemciliğine yansdı. Babasının bakkal dükkânı; sağdan soldan, öteden beriden gelen öykülerin kavşak noktası aslında. Veresiye ödemeyenler, babasına, ta göçtükleri köyden başlayarak yaşam öykülerini anlatıyorlar uzun uzun... Üç kuruşluk borç oluyor ağır, yorgun, sıkıntılı bir ömrün yükü, dükkânın duvarlarına asılıyor.

Sonra? Sokakta kalma korkusu örneğin. Gecekondu yıkılacak, sokakta kalınacak ürküntüsü. Kemal Ateş, o korkunun gerçekleşmesine tanık oldu. Bir eklenti yıkımcılar yıkıp gitmişlerdi de babası hüngür hüngür ağlamıştı. Evleri yıkılmamıştı da sanki bir yakınları idam edilmişti.

Bir sonraki? Eşek üzerinde tenekelerle gelen su kavgaları örneğin. Kadınlar saç saça, baş başa girerlerdi. Ayırmaya aralarına girmişti bir kez de bir kadın elindeki tenekeyi karşısındakine savurayım derken ensesinde şimşek çaktırmıştı. O şimşeğin yarasını taşır bugün de hâlâ.

Öykülendirecekti su gibi akıp giden yaşamı, ondandır Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nin Türk Dili ve Edebiyat Bölümü'ne girmesi. İlk yazı denemesi bir röportajdı, *Vatan* gazetesinde yayımlanan. İlk gecekondu öyküleri *Barış* gazetesinde dizi olarak yayımlandığında da yıl 1972'ydi.

Toprak kovgunu Kamanlı çocuktan bir yazar yaratmıştı Kemal Ateş...

İ M G E K İ T A B E V İ Y A Y I N L A R I

Gottfried Keller Köydeki Romeo ile Jülyet

Türkçesi: Hüseyin Salihoğlu

Keller'in *Die Leute von Seldwyla* adlı Novelle dizisinin en ünlüsü... Aşk ile ölümün birbirine bağlı, kırılmaz zinciri...

111 Sayfa
6 YTL

